

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

SPRÅKPOLITIK I SKOLAN
– hur betraktar elever språks olika värde?

Calina Folme

SPECIALARBETE, 10 p
SV4200
Vårterminen 2007
Handledare: Lars-Gunnar Andersson
Examinator: Maja Lindfors Viklund

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats var att undersöka hur niondeklassare ser på förhållandet mellan svenskan, engelskan och de främmande språken i skolan.

Jag ville belysa elevernas egna funderingar kring vikten av att läsa svenska i skolan och sätta svenskan i förhållande till andra språk, framförallt engelskan. Jag ville också undersöka lärarnas syn på språkpolitik och huruvida den engelska forskaren David Graddols bild av engelskans framtid i boken *English Next* ligger i linje med elevernas och lärarnas bild. Genom dessa undersökningar hoppades jag kunna säga något om svenskans framtid inom skolan. För att kunna svara på mina frågor genomförde jag intervjuer med niondeklassare från västra och centrala Göteborg. Jag intervjuade även språklärare.

Jag kunde dra flera intressanta slutsatser av min undersökning. Det var tydligt att eleverna i skolan från västra Göteborg ansåg att engelskan var det viktigaste språket i skolan medan man i centrala Göteborg ansåg att svenskan var det viktigaste språket. Många av eleverna från centrala Göteborg var invandrare vilket jag tror bidrar till denna skillnad. De har redan ett annat modersmål eller andraspråk och anser därför att det är oerhört viktigt att kunna och studera svenska i skolan. Det var också en stor skillnad i hur elever och lärare såg på engelskan i skolan. Eleverna ansåg att det är ett andraspråk medan lärarna ansåg att det är ett främmande språk och undervisar därefter. Det märktes tydligt att det inte finns någon tradition bland språklärare att undervisa om språkpolitik och ämnet språkpolitik finns inte heller i lärarutbildningen.

Både svenskan och engelskan som ämnen i skolan står inför nya utmaningar i framtiden. Man måste definiera hur man ser på engelskan och vilken undervisningsmodell man skall utgå ifrån. Man måste även som lärare tydligare klargöra för eleverna vilka mål man har med svenskundervisningen.

Nyckelord: språkpolitik, skolan, modeller för engelskundervisning, främmande språk, andraspråk.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	6
2. VAD ÄR SPRÅKPOLITIK?	7
2.1 Svensk språkpolitik	8
2.2 Tvåspråkighet och domämförluster	9
2.3 SPRINT	11
2.4 Modeller för engelskundervisning	13
2.5 Utbildningssystem i förändring.....	15
2.6 Begreppen främmande språk respektive andraspråk.....	16
3. METOD	18
3.1 Val av metod	18
3.2 Urval.....	19
3.4 Intervjugenomförande och bearbetning av materialet.....	20
4. RESULTAT: ELEVERNAS SYN PÅ SVENSKA, ENGELSKA OCH FRÄMMANDE SPRÅK I SKOLAN	22
4.1 Valet av skola och språk på gymnasiet	22
4.2 Svenskans roll i skolan	24
4.3 Engelskans roll i skolan.....	26
5. LÄRARNAS SYN PÅ SPRÅKPOLITIK OCH SPRÅK I SKOLAN	28
5.1 Lärarnas syn på språkpolitik	28
5.2 Undervisningen av språk på högstadiet.....	29
5.3 Elevernas språkval.....	31
6. UNDERVISNING I ENGELSKA SOM FRÄMMANDE SPRÅK RESPEKTIVE ENGELSKA SOM ANDRASPRÅK	31
6.1 Skillnader mellan EFL-modellen och ESL-modellen	32
7. SLUTSATSER OCH DISKUSSION	33
8. LITTERATURFÖRTECKNING	37
BILAGA 1. INTERVJU MED LÄRARE OCH ELEVER ANGÅENDE SPRÅKPOLITIK	38

1. Inledning

I den här uppsatsen behandlas svenska språket i förhållande till engelskan och övriga främmande språk i skolan. Jag studerar till ämneslärare i svenska och spanska för grundskolans senare år och gymnasiet. Under min verksamhetsförlagda utbildning (VFU) på en högstadieskola i västra Göteborg tycker jag mig se att många svenska elever idag anser att engelskan är det viktigaste språket i skolan och att nästan all undervisning därför borde hållas på engelska.

Jag valde därför att undersöka hur niondeklassare ser på svenskans förhållande till engelskan och övriga främmande språk i skolan. Anledningen till att jag valde niondeklassare är att de dels har läst språk under några år, dels att de står inför ett stort val, gymnasievalet. Eleverna väljer nu till stor del själva hur många språk de vill läsa och på vilken nivå. Jag ville veta hur dessa elever betraktar språks olika värde och hur de då tänker inför gymnasievalet. Jag valde att undersöka två niondeklasser från två skilda skolor. Jag ville också undersöka lärarnas syn på elevernas språkval. Min hypotes är att eleverna redan i niondeklass anser att engelska är det viktigaste språket i skolan och därmed det språk som nästan all undervisning borde hållas på. Detta gör att svenskan hamnar i bakgrunden. Många elever förstår inte längre vikten av att läsa svenska när man redan kan tala, skriva och läsa svenska flytande. Jag tror inte heller att dagens elever tycker att det är viktigt att läsa främmande språk. Vidare tror jag inte heller att lärarna förstår hur pass medvetna eleverna är om sina språkval, dvs. hur eleverna betraktar språks olika värde i skolan och samhället.

Jag anser att detta ämne faller inom ramen för svensk språkpolitik. Med språkpolitik i skolan menar jag hur elever och lärare betraktar språks olika värde och därför har detta ämne en mycket stor utbildningsvetenskaplig relevans för läraryrket. Språket är det främsta kommunikationsmedlet i skolan och därför är det oerhört viktigt att både elever och lärare är medvetna om hur de värderar de

olika språken. Skolan är en plats där många människor och många språk möts och därför en viktig plats för svensk språkpolitik. Språkpolitik blir allt viktigare i vårt globaliserade samhälle och borde få ett större utrymme inom lärarutbildningen (För en utförligare presentation av begreppet språkpolitik se kap 2: Vad är språkpolitik?).

1.1 Bakgrund

Globalisering och internationalisering är idag begrepp som beskriver den värld vi lever i. Multinationella företag växer sig allt större och förgrenar sig i världen. Detta bidrar till att kontakten mellan olika länder ständigt ökar. Allt eftersom denna kontakt ökar, ökar också vårt behov av att kunna flera språk. I Europa blir det allt vanligare att skolbarnen lär sig två språk utöver sitt modersmål, varav ett av språken är engelska. Detta skall ge en bättre förståelse mellan grannländer, men också skapa en bättre rörlighet på arbetsmarknaden. Man vill på detta sätt skapa en europeisk identitet (Graddol 2006:92).

Svenska språket är Sveriges huvudspråk och används inom samhällets alla områden och verksamheter. Svenskan har ett standardiserat skriftspråk med åtskilliga ordböcker och en beskriven grammatik samt en väldokumenterad språkhistoria. Nuförtiden är det dock mycket omdiskuterat huruvida svenskan tappar terräng till engelskan inom vissa verksamheter, däribland undervisningsväsendet. Med undervisningsväsendet menas då främst universitet och högskolor runt om i Sverige, men även grundskolor och gymnasier har under de senaste åren i allt större utsträckning börjat använda sig av engelska som undervisningsspråk. Regeringen presenterade år 2005 propositionen *Bästa språket, en samlad svensk språkpolitik*, vars syfte var att främja svenska språkets ställning i samhället. Denna proposition bygger på ett förslag till handlingsprogram för svenska språket, *Mål i mun*, som påbörjades redan år 1997 av dåvarande svenska Språknämnden, numera svenska Språkrådet. I detta

handlingsprogram behandlas svenskans förhållande till engelskan i skolan utförligt.

Den engelska forskaren David Graddol diskuterar engelskans framtid i sin bok *Englih Next*. Boken bygger vidare på hans förra bok *The future of English* från 1997. Graddol menar att allt fler människor vill lära sig engelska och i allt yngre åldrar men att det idag finns stora skillnader i hur engelska undervisas i och hur engelska studeras. Synen på engelskan som ett främmande språk har dominerat under 1900-talet, men nu har man runt om i världen börjat ändra syn på detta fenomen (För en utförligare presentation av begreppet främmande språk se kap 2.5: Begreppen främmande språk respektive andraspråk). Graddol presenterar olika modeller för hur man idag undervisar i och studerar engelska (För en utförligare presentation se kap 2.4: Modeller för engelskundervisning samt kap 6: Undervisningen av engelska som främmande språk respektive som andraspråk).

Utifrån mina intervjuer med elever i årskurs nio, intervjuer med språklärare, handlingsprogrammet *Mål i mun* och Graddols modeller för hur man idag undervisar och studerar engelska, hoppas jag kunna finna mönster för hur elever och lärare idag ser på språk i skolan och dess förhållande till varandra.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur niondeklassare ser på förhållandet mellan svenskan, engelskan och de främmande språken i skolan. Hur ställer de sig till den ökande amerikaniseringen? Gör de och/eller deras föräldrar medvetna språkval genom att exempelvis välja engelskspråkiga skolor? Jag vill också belysa elevernas egna funderingar kring vikten av att läsa svenska i skolan och sätta svenskan i förhållande till andra språk. Dessutom vill jag undersöka språklärarnas syn på språkpolitik och vad de tror att eleverna har för syn på språk i skolan. Slutligen vill jag titta på huruvida David Graddols bild av

engelskans framtid i hans bok *English Next* ligger i linje med eleverna och lärarnas bild. Efter att jag har fått svar på dessa frågor hoppas jag kunna säga något om svenskans framtid inom skolan.

Mer utförligt vill jag få svar på följande frågor:

- Är det viktigt att läsa språk i skolan?
- Varför läser man svenska?
- Hur ser eleverna resp. lärarna på förhållandet mellan svenskan, engelskan och de främmande språken?
- I vad mån talar lärarna om språkpolitik?
- Kan man sätta Graddols bild av engelskans framtid i förhållande till eleverna och lärarnas?
- Vad kan man därmed säga om svenskans framtid i skolan?

(Se bilaga 1 för en utförligare presentation av frågorna)

2. Vad är språkpolitik?

Språkpolitik är ett komplicerat begrepp som kräver en närmare redogörelse för ökad förståelse av begreppet i denna uppsats. Ulf Teleman skriver i sin rapport *Språkpolitikens väsen och vanskligheter* (2000) att när man talar om språkpolitik brukar man syfta på språkplanering som bedrivs med politiska medel. Det finns två olika typer av språkplanering; korpusplanering samt statusplanering. Statusplanering innebär att planeringen syftar till språkets status i förhållande till andra språk och hur väl man kan använda ett språk inom samhällets olika domäner (Se kap 2.2: Tvåspråkighet och domänförluster). Statusplaneringen av svenskan reglerar således förhållandet mellan svenskan, engelskan och övriga främmande språk. Flera länder tillämpar språklagar, som föreskriver vilket eller vilka som är landets officiella språk. Genom att vidta åtgärder styr man därför

språkförhållandena i ett land. Statusplanering har vuxit som intresse bland språkvårdare i Europa under de senaste åren. Korpusplanering¹ innebär en planering som syftar till vård av språkets kod. Det är speciellt standardisering och ordförrådsutveckling som står i centrum (Teleman 2000:231-232). I sin bok *Tradis och funkis - svensk språkvård och språkpolitik efter 1800* skriver Teleman att statusplaneringen, det vill säga språkpolitiken, kan alltså styras av oss genom att vi vidtar speciella åtgärder för att stärka ett språk i förhållande till ett annat. Men vi kan också tillämpa språkpolitik utan att egentligen vara medvetna om det. Vi är omgivna av språk och tillämpar själva språkpolitik utan att vi är medvetna om det. Vilka språk vi exempelvis väljer att studera visar på vilken status vi ger de olika språken (Teleman 2003:7-10).

Den här uppsatsen behandlar statusplaneringen av språk i skolan, dvs. språkpolitik i skolan. Jag undersöker elevernas syn på svenskan, engelskan och övriga främmande språk genom att undersöka vilken status och vilket värde eleverna ger de olika språken i förhållande till varandra. Skolan är en mycket viktig plats för svensk språkpolitik eftersom eleverna själva värderar hur betydelsefulla de olika språken är för dem.

2.1 Svensk språkpolitik

Sverige har ingen lång tradition av språkpolitik eftersom nationalspråket svenska var etablerat redan före 1800-talet. Svenskan har ett standardiserat skriftspråk med åtskilliga ordböcker och en beskriven grammatik samt en väldokumenterad språkhistoria. Nuförtiden håller dock svenskan på att ersättas av engelska inom vissa områden, och så kallade domämförluster blir allt vanligare (Se kap 2.2: Tvåspråkighet och domämförluster). Olle Josephson skriver i sin rapport *Rätt tid för språkpolitik* (2002) att engelskan kan komma att

¹ Korpusplanering får ej förväxlas med den vanliga språkvetenskapliga betydelsen av ordet *korpus*, dvs. kropp. Man menar istället den språkliga koden, det uttryckssystem som är tillgängligt (Teleman 2000:231).

bli ett elitspråk i Sverige. Forskning sker idag nästan uteslutande på engelska, koncernspråket inom svenska företag är idag nästan uteslutande engelska och den svenska överklassen sätter sina barn i engelskspråkiga skolor för att förbereda dem på universitetsstudier utomlands. Svenskan utvecklas därför inte längre inom vissa verksamheter. Josephson menar att dessa språkklyftor därför kan komma att bli klassklyftor (Josephson 2002:79-80).

De senaste åren har en allt större medvetenhet kring att förhållandet mellan svenskan och engelskan måste styras med politiska medel tagit fart. Våren 2002 lades en parlamentarisk utredning fram ett handlingsprogram för att stärka svenskan, främst i förhållande till engelskan (Mål i mun 2002). En svensk språkpolitik har börjat växa fram men Josephson menar att ett problem är svenskarnas inställning till engelskans påverkan. Han menar att svenskarna visserligen uppskattar det svenska språket men att de samtidigt ser väldigt positivt på engelskans påverkan. Svenskarna är medvetna om de fördelar som det innebär att kunna kommunicera och verka på engelska. De ser inte de negativa effekterna som engelskans påverkan kan komma att ge i framtiden när vissa verksamheter inte längre kan fungera på svenska, och när saker inte längre kan sägas på svenska (Josephson 2002:81).

2.2 Tvåspråkighet och domämförluster

Lars-Gunnar Andersson skriver i sin artikel *Svenskan globalt* (2005) att vi i Sverige är på väg mot en tvåspråkighet. Förutom svenskan skall man idag behärska engelska i tal och skrift. De nya generationerna svenskar (speciellt akademikerbarn) betraktar sig själva som tvåspråkiga, och som ung svensk ska man kunna använda engelskan flytande. Föräldrar förbereder även sina barn genom att skicka dem på språkresor i allt lägre åldrar, till High School i engelsktalande länder och sätter dem i allt högre grad i engelskspråkiga skolor i Sverige (Andersson 2005:11-13). Nordiska ministerrådet skriver också i sin

skrift *Engelska språket som hot och tillgång*² att mycket pekar på att vi i Norden är på väg mot en tvåspråkssituation. Nordbor talar det nationella språket samt engelska. Denna tvåspråkssituation har dock både för- och nackdelar. Engelska är vår tids lingua franca och därmed oerhört användbart internationellt. Nackdelarna är att eftersom engelskan är ett oerhört starkt språk internationellt, bidrar dess utbredning till att försvaga svenskan. Eftersom engelskan tar över inom allt fler verksamheter blir det allt svårare att använda svenskan inom dessa verksamheter (*Engelska som hot och tillgång i Norden* 2002:8-9). Idag talas det därför allt oftare om domänförluster i det svenska samhället som en följd av engelskans utbredning. Begreppet domänförlust lanserades på 1960-talet av den amerikansk-israeliske språksociologen Joshua Fishman. ”En domän kan definieras som en grupp språksituationer som delar vissa avgörande egenskaper: platsen, ämnet för och syftet med det språkliga utbytet, talarnas förhållande till varandra. Typiska domäner kan vara skolan, familjen, domstolen, arbetslivet, idrotten med mera” (*Engelska som hot och tillgång i Norden* 2002:10). Domänförluster innebär att ett språk försvinner inom vissa domäner till förmån för ett starkare språk. Det starkare språket kommer att bli det dominerande språket inom de aktuella domänerna. Lars-Gunnar Andersson säger att ”domänförlust betyder inte att vi säger något på engelska; domänförlust betyder att vi inte kan säga något på svenska” (Andersson 2005: 11). Den hållning som Andersson, *Mål i mun* (SOU) och *Engelska språket som hot och tillgång i Norden* (Nordiska Ministerrådet) har är att när en doktorsavhandling skrivs skall den alltid sammanfattas på svenska. Detta för att svenskan inte skall försvinna inom vissa domäner.

² Skriften *Engelska språket som hot och tillgång i Norden* är en sammanställning av tio rapporter från nordiska språkforskare. Rapporterna skrevs på uppdrag av Nordiska ministerrådet (2002).

2.3 SPRINT

I oktober 2000 beslutade den svenska regeringen att tillsätta en parlamentarisk utredning med uppdrag att lägga fram ett handlingsprogram för svenska språket. Kommittén tog namnet *Kommittén för svenska språket*. Detta handlingsprogram kom senare att få namnet *Mål i mun*. Viktigt att poängtera är att Mål i mun inte är någon aktuell forskning utan en utredning som vilar på forskningsgrund. Syftet med Mål i mun var att man ville främja det svenska språkets ställning i samhället men också att ge alla människor i Sverige samma möjlighet att ta till sig det svenska språket. Ett av de skäl som gavs till att ett handlingsprogram för svenska språket behövdes, var att engelskan har blivit ett allt starkare språk internationellt och därmed också ett allt viktigare språk i Sverige, vilket hotade svenskan. Man talade om svenska domämförluster som ett resultat av engelskans inflytande men också om vikten av att kunna engelska ordentligt. ”Hur skall vi kunna säkerställa att svenskan fortsätter att utvecklas allsidigt, samtidigt som bruket av engelska inte motverkas i alla de sammanhang man behöver använda engelska och alla får de engelskkunskaper de behöver?” (*Mål i mun* 2002: 21). Kommittén menar att svenskan länge har dominerat som undervisningsspråk i skolorna men att det nu blir allt vanligare med undervisning på engelska i grundskolan och på gymnasiet. Genom SPRINT³, det vill säga språk- och innehållsintegrerad inläring och undervisning, vill skolorna förbättra elevernas färdigheter i ett främmande språk, framförallt engelska. Man internationaliserar och integrerar således språket i lärandet av andra ämnen. SPRINT är en undervisningsmetod och ingen forskning. Kenneth Hyltenstam skriver i sin rapport *Engelskundervisning i Sverige* (*Mål i mun*, bilaga 3 2002:45-53) att

³ SPRINT, dvs. språk och innehållsintegrerad inläring och undervisning är en utbildningsprofil som används inom vissa gymnasieskolor. SPRINT kallades tidigare *Bi-lingual learning* och ska alltså inte förväxlas med gymnasieprogrammet *International Baccalaureate* (www.skolverket.se).

SPRINT i praktiken innebar att man undervisar i olika ämnen på engelska. ”De uttalade motiven bakom sprint är språkpedagogiska, inte språkpolitiska. I Sverige liksom i många andra länder har verksamheten utvecklats främst som ett instrument för att förbättra språkkunskaper hos skolans elever” (Hyltenstam 2002:49). I Sverige utvecklades SPRINT på grund av ett missnöje med den vanliga främmande språkundervisningen i skolan. Man tyckte inte att denna undervisning fick eleverna att kunna använda språken i sitt framtida yrkesliv. Inspirationskällan till SPRINT i Sverige bygger till största del på den franska immersionsundervisningen⁴ i Kanada. Den största skillnaden mellan den franska immersionsundervisningen i Kanada och SPRINT i Sverige är att i Kanada är elevernas modersmål starkare och har högre status internationellt än det språk de studerar. Detta innebär att det inte finns risk för modersmålsförluster. I Sverige däremot är engelskan betydligt starkare än svenskan internationellt. Detta medför att det finns risk att eleverna inte inser vikten av att kunna svenska termer inom vissa områden. Eleverna riskerar att tappa svenska ord och då inte heller kunna uttrycka sig på svenska inom vissa områden (Hyltenstam 2002:49-51). SPRINT möttes från början av stor entusiasm bland såväl lärare, skolledare, elever och föräldrar eftersom metoden ansågs förbättra undervisningen i språk. Eleverna fick nu möjlighet att använda sin engelska i riktig kommunikation. De kunde också få med sig ett engelskt fackspråk inför framtida högskolestudier. Nuförtiden har man dock börjat tala om SPRINT: s biverkningar. Det är främst tre punkter som man pekar på. Den första är att elevernas svenska språkutveckling försämras. Den andra är att man inte vet om eleverna tillgodogör sig undervisningen på engelska lika bra som på svenska, och den tredje punkten är att undervisning på engelska kan försvaga svenskans ställning

⁴ Den franska immersionsundervisningen är en undervisningsmetod som introducerades i Kanada på 1960-talet. Den innebär att elever med engelska som modersmål fick sin undervisning på franska. Deras föräldrar insåg att franskan skulle komma att få en viktig roll inom samhällets alla domäner, och eftersom den vanliga främmande språkundervisningen i franska inte skulle få deras barn att kunna använda franska som yrkesspråk, gav man eleverna nästan all undervisning på franska (Hyltenstam 2002:51).

inom en rad områden i samhället. Svenska ord inom vissa verksamheter kan därmed komma att försvinna (*Mål i mun* 2002:71).

Idag diskuteras dock huruvida elever som läser efter sprintmodellen gör fler språkliga fel i svenska än övriga elever. Flera studier visar på att det främst är inom ordkunskap, fackspråkliga termer och flytet i skriftlig framställning som sprint- eleverna visar på försämrade svenskkunskaper. Eleverna har även en tendens att växla mellan engelska och svenska när de talar eftersom de inte behärskar de svenska orden inom vissa områden. Man har hittills inte kunnat bevisa att elevernas ämneskunskaper försämrats av sprintundervisningen (*Mål i mun* 2002: 74).

Engelskans utbredning inom allt fler verksamheter i samhället kan också få konsekvensen att vi inte längre kan prestera lika bra på engelska som vi hade kunnat på svenska.

För det första medför ett ökat bruk av engelska att allt fler måste använda ett annat språk än sitt modersmål i allt fler sammanhang. Det har hävdats att detta skulle kunna leda till att man inte alltid presterar så väl som annars vore möjligt; det är en extra belastning att använda ett annat språk än modersmålet. Resultaten inom skola, arbetsliv m.m. skulle enligt denna tankegång kunna komma att bli sämre än de annars skulle bli (*Mål i mun* 2002:49).

2.4 Modeller för engelskundervisning

Det är inte bara i Sverige som engelskans utveckling diskuteras. Den engelska forskaren David Graddol menar att vi kommer att få se en förändring i framtiden. Allt fler människor vill lära sig engelska och i allt lägre åldrar, och det bidrar till att det engelska språket kan komma att få en ändrad betydelse på grund av den utveckling som undervisningen av engelska genomgår. Denna utveckling beror främst på globaliseringen (Graddol 2006:11). Med detta menar Graddol att det idag finns stora skillnader i hur engelska undervisas i och

studeras runt om i världen. Synen på engelskan som ett främmande språk har dominerat under andra hälften av 1900-talet, men nu har man runt om i världen där engelska studeras börjat ändra syn på detta fenomen. Graddol presenterar olika modeller för hur man idag undervisar och studerar engelska. Man skiljer mellan att läsa engelska endast för att klara en vardaglig kommunikation på semester runt om i världen och att läsa engelska för att kunna verka i en internationell miljö. De två modeller som tidigare har dominerat debatten kring hur man läser engelska är EFL (English as a foreign language) och ESL (English as a second language). Inom EFL-modellen som länge har dominerat är grammatik, litteratur och uttalsträning de huvudsakliga målen med undervisningen. Dessa elever har svårt att nå en professionell nivå i språket.

Inom ESL-modellen däremot är engelskan redan en stor del av det samhälle som erbjuder undervisningen. Barnen som börjar skolan har oftast med sig en del engelska till första klass och därför blir skolans huvudsakliga uppgift att utöka denna kunskap. Man härleder ofta denna modell till invandrare i engelskspråkiga länder. Det har idag uppstått tre nya modeller för hur man lär sig engelska. Den första är CLIL (content and language integrated learning) som bygger på att majoriteten av undervisningen hålls på engelska. Engelska fungerar alltså som undervisningsspråk. Som exempel kan här nämnas den svenska SPRINT-modellen, vilket innebär att eleverna använder engelska som undervisningsspråk i skolan. De läser alltså nästan alla ämnen på engelska. Man använder engelskan för problemlösning och diskussioner på ett sätt som skiljer sig från EFL-modellen, dvs. engelska som ett främmande språk. Språklärarna jobbar nära in på ämneslärarna och engelskans roll växer inom denna modell. Problemet blir att lärarna måste undervisa på engelska utan några direkta kunskaper i språket. Den andra modellen är ELF (English as a lingua franca). Målet med detta är en flytande tvåspråkighet som också behåller en nationell identitet ifråga om accent. Det huvudsakliga målet är att kunna kommunicera med människor som inte heller har engelska som modersmål. Den tredje och

sista modellen är EYL (English for younger learners). Elever börjar lära sig engelska i allt lägre åldrar. Föräldrarna är väldigt måna om att deras barn skall lära sig engelska tidigt och ordentligt. De kan även tänka sig att betala för privatlektioner. Syftet är att lära eleverna engelska tidigt eftersom man anser att det är lättare att lära sig engelska som barn. En av de slutsatser som Graddol drar är att engelska håller på att bli ett andraspråk i små europeiska länder, bland annat i Sverige (Graddol 2005: 81-99).

2.5 Utbildningssystem i förändring

Graddol visar även att utbildningssystemen håller på att förändras överallt i världen. Globalisation är nyckelordet även i denna process. Majoriteten av de främsta universiteten i världen är nämligen belägna i engelsktalande länder, och hela två-tre miljoner studenter reser varje år utomlands för att studera. Majoriteten av dessa väljer engelskspråkliga destinationer. De senaste åren har dock antalet internationella studenter som studerar i engelsktalande länder minskat en aning. Anledningarna till detta kan vara många. Dels har det blivit en hårdare visumkontroll efter terroristattackerna men man skall inte heller underskatta den rädsla som många upplever efter terroristattackerna mot World Trade Center den 11 september 2001. Kostnaderna för att studera utomlands har även ökat. Även globaliseringen bidrar till att färre studenter väljer att studera i engelsktalande länder. Det finns idag en stor tillväxt av nya universitet i vissa länder, framförallt i utvecklingsländerna Kina och Indien. Dessa länder har också förbättrat sitt utbildningssystem och sin ekonomi, och deras universitet har därför blivit mer eftertraktade av studenter från länder som Korea, Japan, Thailand, Indien osv. Allt fler länder, både i Europa och Asien, erbjuder idag kurser på engelska och konkurrerar på så sätt med universiteten i engelskspråkliga länder (2005:70-80).

2.6 Begreppen främmande språk respektive andraspråk

Begreppen främmande språk och andraspråk är också begrepp som behöver utredas för att förstås i denna uppsats. Kenneth Hyltenstam och Kerstin Wassén skriver i sin bok *Svenska som andraspråk- en introduktion* (1984) att andraspråksinlärning innebär att man studerar ett språk i ett samhälle som till stor del använder det studerade språket som kommunikationsmedel. Den största språkinlärningen sker därför genom ett aktivt deltagande i samhällslivet. Det språk som man studerar som andraspråk ska komma att spela samma roll i ens vardag som ens modersmål. Hyltenstam och Wassén säger också att den som lär sig ett andraspråk även har som mål att förstå värderingar och attityder i det samhälle där språket talas. Man hoppas kunna socialiseras in i kulturen genom att lära sig språket.

Främmandespråksinlärning innebär att man lär sig ett språk genom en formell undervisning. Det främmande språket används till största del som ett kommunikationsmedel i vissa situationer, när vi reser, arbetar och så vidare.

Den som läser ett främmande språk i skolan kan dock inte förvänta sig att socialiseras in språkets kultur (Hyltenstam, Wassén 1984: 7-9).

Hyltenstam och Wasséns beskrivning av begreppen främmande språk och andraspråk skulle innebära att engelskan aldrig kan bli ett andraspråk i Sverige eftersom vi saknar den engelskspråkliga kulturen, samt de värderingar och attityder som finns i de samhällen där engelska talas.

Den engelska forskaren David Graddol menar att man tidigare sett på engelskan som ett främmande språk men att man nu på många håll i världen börjat omdefiniera denna syn. De två modeller som tidigare har dominerat debatten kring hur man läser engelska är EFL (English as a foreign language) och ESL (English as a second language). Inom EFL-modellen som länge har dominerat är grammatik, litteratur och uttalsträning de huvudsakliga målen med undervisningen. Dessa elever har svårt att nå en professionell nivå i språket.

Inom ESL-modellen är engelskan redan en stor del av det samhälle som erbjuder undervisningen. Barnen som börjar skolan har oftast med sig en del engelska till första klass och därför blir skolans huvudsakliga uppgift att utöka denna kunskap. Man härleder ofta denna modell till invandrare i engelskspråkiga länder (För en utförligare presentation av modeller för engelskundervisning se kap 2.4: Modeller för engelskundervisning) (Graddol 2002:81-93).

Hyltenstam, Wassén och Graddol definierar begreppen främmande språk och andraspråk på samma sätt. Graddol pekar dock på att man idag börjat ändra syn på engelskan som ett främmande språk runt om i världen. Engelskan har idag etablerat sig i vissa länders samhällen, däribland Sverige och ses inte längre som ett främmande språk. Frågan är därför om vi måste omdefiniera begreppen. Engelskan är idag en stor del av det svenska samhället. Amerikanska TV-program och filmer dominerar på TV och biografer. Amerikansk kultur dominerar även inom mat, media, musik och så vidare. Engelska är även koncernspråk inom de svenska företagen och elever lär sig engelska i allt lägre åldrar. Vårt samhälle har under de senaste åren amerikaniserats. Engelskan är inte längre ett främmande språk i Sverige på samma sätt som spanska, franska, italienska och tyska. Engelska språket är idag en del av det svenska samhället och borde därför kunna ses som ett andraspråk.

3. Metod

I detta kapitel kommer jag att redogöra för val av metod, urval, intervjugenomförande och bearbetning av material. Jag kommer även att presentera mina informanter.

3.1 Val av metod

Min undersökning består av fyra delar för att jag ska kunna uppnå syftet, dvs. undersöka hur eleverna betraktar och värderar förhållandet mellan svenskan, engelskan och de främmande språken i skolan. Den första delen består av djupintervjuer med niondeklassarna, vars syfte var att jag skulle få reda på hur de tänkte och förhöll sig till de språk som de har möjlighet att studera i skolan. Den andra delen består av intervjuer med lärare i svenska, engelska och främmande språk. Syftet med detta var dels att få reda på hur lärarna förhåller sig till språk men också att undersöka eventuella skillnader i hur elever och lärare ser på språken och språkundervisningen i skolan. Den tredje delen bygger på en jämförelse mellan David Graddols bok *English Next* och de svar som lärare och elever gett. Jämförelsen mellan Graddols teorier och de svar som elever och lärare gett kommer att genomföras parallellt med övrig resultatredovisning. I den fjärde delen försöker jag att redogöra för de skillnader som finns i undervisningen av engelska beroende på om man betraktar engelskan som ett främmande språk eller som ett andraspråk. Jag anser att dessa två modeller av engelskundervisning kräver en större redogörelse eftersom de visade sig vara högst relevanta i min undersökning.

Min undersökning gick till så att jag valde ut två högstadieskolor i Göteborg, båda kommunala. Den ena skolan ligger i centrum medan den andra ligger i västra Göteborg. Skolan i västra Göteborg är min VFU-skola medan jag själv har varit elev på skolan i centrala Göteborg. Därefter valde jag ut två niondeklasser, en från vardera skola. I västra Göteborg blev det den klass som

min VFU-handledare undervisar i. Jag ringde upp den andra skolan och fick tala med en lärare, och således blev det hennes klass som blev föremål för mina intervjuer. Innan jag gav mig ut för att börja intervjua hade jag förberett ett antal frågor till såväl lärare som elever. Dessa frågor medföljer som bilaga 1.

I det följande använder jag begreppen B-språk samt C-språk. Jag är medveten om att dessa begrepp inte längre används i läroplanerna utan har ersatts med språkval. Både lärare och elever använder dock dessa begrepp i så stor utsträckning att jag anser det relevant och riktigt att bruka dem i denna uppsats.

3.2 Urval

Jag har gjort valet att jämföra två geografiskt skilda skolor. Jag tycker att det är intressant att se om det finns eventuella skillnader i fråga om svar från en innerstads- och en förortsskola. Den västra skolans upptagningsområde består av elever som är uppvuxna i samma villaområde. De flesta eleverna i klassen har följts åt sedan förskolan. Skolan i centrala Göteborg har ett upptagningsområde av elever från hela Göteborg. Eleverna kommer således från olika stadsdelar och har endast varit tillsammans som en klass under högstadiet.

3.3 Val av informanter

Jag har intervjuat 41 niondeklassare, 21 från den ena skolan och 20 från den andra. Den klass som jag intervjuat från skolan i västra Göteborg går i en så kallad profilklass. Detta innebär att de har en engelsklektion per dag om 60 min. De läser alltså mer engelska än ”vanliga” niondeklassare. Det finns en profilklass i varje årskurs på skolan, det vill säga en sju, en åtta och en nia.⁵ Antagningen till profilklassen avgörs genom lottnings och det är många elever som får avslag på sin ansökan. Lärarna säger att ansökningarna blir fler för varje

⁵ Dessa profilklasser får ej förväxlas med SPRINT då man här endast läser det engelska språket och inte har språk- och ämnesintegreradundervisning som SPRINT innebär.

år. Man behöver inte ha några speciella förkunskaper i engelska för att få gå i klassen, utan den kunskap man har med sig från mellanstadiet är fullt tillräcklig. Majoriteten av de elever som jag intervjuade sa att det var deras föräldrar som bestämt att de skulle gå i profilklassen. Eftersom klassen har engelska varje dag, och ändå har samma antal timmar i veckan som övriga klasser, betyder det att ett annat ämne försvinner eller får färre timmar. I deras fall är det så att de inte kan läsa något C-språk. Däremot läser alla utom en elev B-språk. Skolan är belägen i ett välbärgat område och har ett upptagningsområde av elever som till stor del har välutbildade föräldrar som värderar högskoleutbildning väldigt högt. Man märker också på eleverna att de är mycket medvetna om vikten av att få en bra utbildning. Fast man numera kan söka vilken skola man vill är det mycket få elever från andra delar av stan som går på skolan.

Den klass som jag intervjuat från skolan i centrala Göteborg går i en ”vanlig” klass. Eleverna kommer från hela Göteborg. Detta beror antagligen på att skolan är belägen i centrala Göteborg och att många elever gärna vill gå i skolan i stan, men det kan givetvis också bero på att man vill komma ifrån sitt eget område av diverse anledningar. I denna klass har nästan hälften av eleverna invandrarbakgrund.

Jag har också intervjuat sju lärare. Två svensklärare, två engelsklärare, en fransklärare, en spansklärare samt en tysklärare.

3.4 Intervjugenomförande och bearbetning av materialet

Jag hade före intervjuerna bestämt tid och plats med respektive klassföreståndare. Intervjuerna ägde rum under pågående svensklektion. Jag satt i ett litet rum i anslutning till klassrummet. Eleverna fick komma in till mig två och två, och de fick själva välja vem de ville bli intervjuad tillsammans med. Anledningen till att de fick komma två och två och själva välja vem de ville ha med sig var helt enkelt att de skulle känna sig trygga i situationen. Jag ville att

eleverna skulle tala fritt och tänkte att det kunde vara lättare om de fick ha med sig någon de kände som även kunde hjälpa till med att utveckla deras tankar. Detta visade sig fungera väldigt bra och jag fick ofta avbryta vissa diskussioner eftersom eleverna hade många synpunkter i och runt ämnet. Jag märkte snart att eleverna hade många synpunkter på den aktuella undervisningen i de olika språken. De visade ett stort intresse för vad som var bra och vad som skulle kunna förbättras i undervisningen. Varje intervju tog ca 15 min (ibland 25 min). Intervjufrågorna (bilaga 1) delgavs inte i förhand eftersom jag inte ville att de skulle fundera på frågorna före intervjuerna. Jag ville att de skulle svara det första som de kom att tänka på. Jag ställde sålunda frågorna direkt till informanterna. För att undvika eventuella missförstånd, och för att försäkra mig om att ingen information gått förlorad spelade jag in alla intervjuer. Jag tror inte att resultaten hade blivit annorlunda om jag exempelvis intervjuat eleverna var för sig. De frågor jag ställde var generella och inte personliga. Eleverna hade således inga svårigheter med att svara på frågorna i grupp.

Lärarna intervjuades var och en för sig. Intervjuerna ägde rum i respektive skolas konferensrum och tog ca 15 min. Jag har valt att bearbeta materialet och presentera informanternas svar efter ämnesområden men även efter skola, för att lättare kunna redogöra för likheter och skillnader bland de svar som ges. Lärarnas svar behandlas i ett eget kapitel. För att skapa mig en helhetsbild över elever och lärares syn på språk har jag försökt att se mönster, likheter och skillnader i informanternas svar.

4. Resultat: Elevernas syn på svenska, engelska och främmande språk i skolan

I detta kapitel kommer jag att redogöra för elevernas syn på språk i skolan, både svenskan, engelskan och de främmande språken och elevernas syn på varför man ska läsa dessa språk. Jag kommer även att belysa elevernas funderingar kring förhållandet mellan svenska och engelska i skolan. För att lättare kunna visa på mönster, kommer jag att redovisa mina resultat skola för skola.

4.1 Valet av skola och språk på gymnasiet

Den klass från västra Göteborg som ingick i min studie är som jag tidigare påpekat en så kallad profilklass. Detta innebär att de läser 60 minuter engelska varje dag. Alla i klassen var överens om att det är väldigt bra att läsa mycket engelska i skolan. ”Min pappa tyckte att jag skulle gå i profilklassen för det är bra för framtiden” (Pojke 15 år, västra Göteborg). Majoriteten uppgav att det var deras föräldrar som bestämde att de skulle gå i profilklassen och att de idag är glada över sina föräldrars beslut. Av de 21 elever som intervjuades sa 20 att de ska läsa en teoretisk gymnasieutbildning. Flera elever sade sig vara mycket intresserade av att läsa program med inriktningar mot Kina och Asien redan på gymnasiet. Endast en skulle välja en praktisk utbildning. Hela klassen ansåg att det är mycket viktigt och bra för framtiden att läsa språk i skolan. Alla utom en elev läser idag B-språk och hela 13 av 21 elever tänker fortsätta att läsa detta språk på gymnasiet. Dessutom planerar 7 av 21 att börja läsa ett C-språk (4 av dessa läser även ett B-språk). I denna klass dominerar franska som B-språk medan spanskan har ett litet övertag som kommande C-språksval. Det är väldigt få i denna klass som läser tyska. Flera av eleverna i klassen vittnade om att

anledningen till att de väljer att även läsa ett C-språk är att det troligen kommer att bli möjligt att få meritpoäng vid val av språk på gymnasiet.⁶

Eleverna var mycket positiva till meritpoäng eftersom de anser att det är viktigt att kunna många språk om man vill kunna få ett bra arbete när man blir äldre. ”Om det här meritpoängssystemet går igenom kanske jag läser mer språk på gymnasiet, annars är det inte värt det” (Pojke 15 år, västra Göteborg). De elever som inte tänkte fortsätta med B- eller C-språk på gymnasiet sa att de gjorde det av två anledningar. För det första är det mycket krävande att läsa språk i skolan. Man har mycket läxor, redovisningar, prov m.m. För det andra är det mycket lättare att få bra betyg i andra tillvalsämnen. Några elever nämnde att det självklart är till stor hjälp att kunna språk när man är ute och reser, men det huvudsakliga syftet med språkstudierna är ändå bättre arbetsutsikter. Flera elever säger sig ha planerat att studera minst ett år utomlands i framtiden. Det uppseendeväckande är att ingen av dessa elever nämner ett engelsktalande land som värdland för sin vistelse utan det är Kina och sydeuropeiska länder som valet läggs på. Detta stämmer med Graddols undersökning om att färre studenter väljer att studera i engelsktalande länder (2005:74). ”Engelska kan man redan men det är i Kina och såna länder som framtidsjobben finns” (Pojke 15 år, västra Göteborg).

Hos klassen från centrala Göteborg ser det mycket annorlunda ut. Av 20 elever väljer tio praktiska utbildningar på gymnasiet. Endast fem elever väljer teoretiska utbildningar medan övriga fem ännu inte vet vad de skall läsa. I denna klass har alla möjligheten att läsa både B- och C-språk, men inte ens hälften läser idag ett B-språk. Många har hoppat av eftersom de tyckte att arbetsbördan var alltför påfrestande och läser istället engelska med fördjupning. Endast två elever läser idag ett C-språk (Dessa två elever läser även B-språk). ”Jag har läst

⁶ Regeringen har överlämnat en proposition om att införa meritpoäng för att stimulera gymnasieelever att läsa mer språk och matematik. Dessa ämnen ger idag samma meritvärde som andra ämnen men innebär i allmänhet en större ansträngning. Meritpoängen innebär att man vid språk och matematikstudier erhåller högre betyg än i övriga tillvalsämnen (Utbildningsdepartementet: 2007).

franska som B-språk på högstadiet, men på gymnasiet ska jag läsa franska som C-språk eftersom jag då får bättre betyg” (Flicka 15 år, centrala Göteborg). Denna elev är inte ensam i klassen om att resonera på detta sätt. Än så länge har ingen i klassen bestämt sig för att läsa C-språk på gymnasiet. I denna klass är tyskan och spanskan tillsammans de populäraste B-språksvalen. Endast fem av 20 elever vet att de skall läsa B-språk på gymnasiet, dessa fem har även valt en teoretisk utbildning. De övriga som idag läser språk har ännu inte bestämt sig. ”Om jag inte måste läsa B- eller C-språk på gymnasiet så gör jag inte det. Engelska är det enda som är viktigt. Alla talar engelska” (Pojke 15 år, centrala Göteborg). De som valt att läsa en praktisk utbildning anser sig inte behöva något annat språk än svenska och engelska. Majoriteten av klassen ser endast nytta med språk om man vill ut och resa, och därmed klarar de sig med engelskan. Ingen elev i denna klass har något intresse för studier eller arbete utomlands i framtiden.

4.2 Svenskans roll i skolan

Majoriteten av klassen från västra Göteborg anser att det är mycket viktigt med svenskundervisning i skolan. De tycker dock att undervisningen inte är tillräckligt avancerad och att lärarna ofta använder fel inlärningssystem.

Eleverna använder ord som ”flummigt” och ”tråkigt” när de beskriver svensktimmarna. ”Så fort vi gjort något i svenskan så måste vi diskutera det, allt är bara så flummigt. Det händer ingenting” (Flicka 15 år, västra Göteborg).

Eleverna menar att den övriga språkundervisningen är mycket mer konkret. I engelskan och de övriga främmande språken lär man sig ständigt nya ord medan man i svenskan inte lär sig något. ”I engelskan lär man sig i alla fall nya ord, i svenskan ingenting. Jo förresten kanske om en författares liv” (Flicka 15 år, västra Göteborg). Många diskuterar dock möjligheten att man lär sig saker utan att tänka på det. De exempel på omedveten inlärning i svenskan som uppgavs

var att kritiskt granska, diskutera, tala inför grupp och analysera. De anser dock att det bästa med svenskan är att man lär sig mer om den svenska kulturen. Man läser bland annat böcker som man annars aldrig hade kommit i kontakt med. Flera elever talar också om vikten av att kunna tala, skriva och läsa svenska ordentligt. Det finns stora skillnader mellan ungdomsspråk och vuxenspråk menar man, och om man inte läser svenska i skolan är det svårt att förstå dessa. Även slang är ett ämne som eleverna visar stort intresse för. Slang finns överallt och borde ha en större roll i undervisningen menar man.

Vidare tycker man att det behövs mer grammatikundervisning som hjälp för övrig språkinläring. Flera av eleverna vittnar om att de lärt sig exempelvis fransk grammatik före svensk grammatik. Ordkunskap är ett annat område som eleverna visar ett stort intresse för. Många pekar på vikten av att kunna många svåra ord. ”Jag skulle vilja lära mig mer svåra ord i svenskan, det är bra för framtiden” (Flicka 15 år, västra Göteborg).

Trots att dessa elever inser vikten av att läsa svenska anser majoriteten att det inte behövs lika mycket svenskundervisning på gymnasiet. ”Egentligen borde man läsa hela gymnasiet på engelska. Svenska är ett sånt litet språk. Det är bättre att vara riktigt bra på engelska” (Flicka 15 år, västra Göteborg). Man hoppas också på att få välja en mer inriktad undervisning, exempelvis litteraturhistoria eller skivarkverkstad.

Från skolan i centrala Göteborg ser man annorlunda på svenskundervisningen. Man tycker nämligen att svenska är det viktigaste språket i skolan. Man måste kunna svenska ordentligt för att klara sig i framtiden menar man. Flera elever i denna klass har invandrarbakgrund vilket gör att vissa inte ens betraktar svenskan som sitt modersmål. ”Jag talar nästan bara persiska både hemma och i skolan. Därför är svensklektionerna viktiga för mig” (Flicka 15 år, centrala Göteborg). Man håller dock med om att svensktimmarna både är tråkiga och flummiga. ”Det enda man lär sig i svenskan är grammatik och det har man ju ingen användning av när man jobbar” (Pojke 15 år, centrala Göteborg). Man

hävdar även här att man inte lär sig någonting. Även från detta håll pekar man på möjligheten att själv få välja intresseområde inom svenskan och utveckla detta. Precis som i västra Göteborg talar man om litteraturhistoria, skrivarverkstad och slang. Man skulle vilja läsa mycket mer svenska på gymnasiet om man själv fått välja inriktning.

4.3 Engelskans roll i skolan

Alla niondeklassare från västra Göteborg ansåg att engelska är det allra viktigaste språket i skolan, viktigare än svenska. De anser dock att de precis som på svensklektionerna inte heller lär sig något på engelsklektionerna. Även i beskrivningen av engelsklektionerna använder de ordet "flummigt". De tycker inte att det finns någon struktur på lektionerna. Eleverna hävdar att det inte var så i sjuan och åttan. "Det känns som att när man kan ett språk så blir det flummigt" (Pojke 15 år, västra Göteborg). Några elever drar därmed slutsatsen att när man behärskar ett språk blir lektionerna inte lika konkreta längre, och istället för att läsa in glosor analyserar man exempelvis litterära verk. Eleverna skiljer väldigt tydligt mellan engelska och övriga språk. "När någon frågar vilket språk man läser så säger man inte engelska, det är ju så självklart" (Flicka västra Göteborg). Det intressanta här är att eleverna inte verkar anse att de lär sig engelska enligt den modell som Graddol kallar för EFL (English as a foreign language) utan eleverna ser sig som tvåspråkiga och borde därför undervisas enligt ESL-modellen. En framtidsfråga är därför om engelska ska läras ut enligt EFL-modellen eller ESL-modellen i Sverige.

Eleverna i denna klass betraktar med andra ord engelskan som en stor del av samhället. De ser hur engelskan får en allt större betydelse inom många verksamheter. Media, TV och Internet, de är alla exempel på kanaler som bidrar till amerikaniseringen av samhället. Att dessa niondeklassare betraktar sig som tvåspråkiga är därmed inte så konstigt. Vidare tycker inte heller eleverna i

klassen att lektionerna är tillräckligt avancerade. Många har redan i nionde klass varit ute på språkresor i engelsktalande länder och således kommit upp på en högre nivå. De säger att det var deras föräldrars idé att de skulle studera engelska utomlands, och att de idag är glada över att ha gjort detta eftersom de nu kan mycket mer engelska. På detta sätt har föräldrarnas beslut givit dem ett försprång gentemot andra elever som inte har varit på dessa språkresor.

Många skulle kunna tänka sig att läsa hela sin gymnasieutbildning på engelska men tycker inte att det finns ett tillräckligt stort utbud. Om man som elev läser hela eller stora delar av sin utbildning på engelska, lär man sig engelska enligt den modell som Graddol refererar till som CLIL (content and language integrated learning). Genom denna modell lär man sig engelska via andra ämnen. Man har inte traditionella engelsklektioner utan lär sig engelska genom exempelvis geografi och naturkunskap. Denna modell är ganska svår att införa eftersom skolorna blir tvungna att lägga om all sin undervisning till engelska (Graddol 2006:86), men den finns redan idag i form av SPRINT, dvs. språk och innehållsintegrerad inlärning. I denna modell får lärarna en helt annan roll eftersom det ställs mycket högre krav på deras engelskkunskaper. Modellen möttes med stor entusiasm när den först kom i bruk, men idag diskuterar man allt oftare de negativa följderna. Elevernas språkutveckling kan vara i fara, de kanske inte tillgodogör sig undervisningen lika bra som på svenska, och viss svensk fackterminologi riskerar att försvinna (Mål i mun 2002: 71). Modellen stöter också på en del problem i och med att det ställs för höga krav på engelskkunskaper från både lärare och elever. Detta bidrar till att modellen inte har fått den genomslagskraft som man från början trodde att den skulle få (Graddol 2006: 86). Enligt Graddol växer antalet tillämpare av CLIL- modell mycket sakta och det märks även på eleverna. De är ännu inte redo att helt lämna svenskan för att övergå till engelska men det märks ändå en viss efterfrågan från eleverna att läsa ämnen på engelska. I denna klass

kunde tre elever tänka sig att läsa hela gymnasiet på engelska. Dessa elever har även valt en naturvetenskaplig inriktning.

I centrumskolan inser man vikten av att läsa mycket engelska eftersom engelska finns överallt i det svenska samhället, men man tycker ändå inte att man behöver läsa mer engelska på gymnasiet än vad man gör på högstadiet. Istället tycker man att man läst engelska under så många år, och att man kan tillräckligt. Dessa elever ligger i gränslandet mellan att se på engelskan som ett främmande språk och att betrakta det som ett andraspråk. Man skiljer dock mellan engelska och övriga språk som man anser relativt onödiga. Ingen av dessa elever är dock beredd att ha engelskan som undervisningsspråk på gymnasiet.

5. Lärarnas syn på språkpolitik och språk i skolan

I detta kapitel kommer jag att redogöra för lärarnas svar på frågorna om hur de ser på förhållandet mellan svenskan, engelskan och de främmande språken i skolan, hur de tror att eleverna resonerar kring språken samt i vad mån lärarna själva talar om språkpolitik. De lärare som intervjuades var två svensklärare, två engelsklärare, en fransklärare, en spansklärare samt en tysklärare.

5.1 Lärarnas syn på språkpolitik

Samtliga sju lärare som intervjuades hade svårt att beskriva vad språkpolitik egentligen är. ”För mig är begreppet språkpolitik någonting främmande, jag vet knappt vad du menar” (svensklärare, västra Göteborg). Här märktes tydligt skillnaden mellan äldre och yngre lärare. De äldre lärarna gav uttryck för att språkpolitik för dem är något främmande, och vet knappt vad ordet innebär. De har aldrig tidigare vare sig under sin egen utbildning till lärare eller senare kommit i kontakt med begreppet i skolan. De har således aldrig talat om

språkpolitik med eleverna. De yngre lärarna (examinerade under de senaste tio åren) menade att språkpolitik är ett mycket komplicerat ämne. De anser att vi svenskar ska vara glada för att vi inte har samma problem som de exempelvis har i Norge och Danmark. ”Jag talar om hur viktigt det är att kunna engelska men eleverna är redan väldigt medvetna om detta. Vi talar också en del om engelskans inflytande på svenskan men inte mycket” (engelsklärare, västra Göteborg). Alla de yngre lärarna var överens om att det hade varit jätteintressant att tala mer om engelskans påverkan på svenskan men att det helt enkelt inte finns tid till detta. De sa att man berör språkpolitik på så sätt att man talar om vikten av att läsa engelska idag, men att eleverna redan är tillräckligt medvetna om detta. Alla de yngre lärarna sa sig också ha märkt av ett stort intresse för slang hos eleverna men ingen av lärarna undervisar i ämnet. Även här talar man om tidsbrist. Inte heller några av de läromedel som berörda lärare använder sig av behandlar språkpolitik.

Jag har nu läst två och ett halvt år på lärarutbildningen, och jag har ännu inte kommit i kontakt med begreppet språkpolitik i undervisningen. Så länge undervisningen och problematiseringen kring begreppet saknas i lärarutbildningen, är det kanske inte så konstigt att lärare på skolorna inte vet hur de ska introducera begreppet språkpolitik för eleverna.

5.2 Undervisningen av språk på högstadiet

Svensklärarna hävdar att en stor del av undervisningen läggs på grammatik och litteratur. Eleverna läser en kanon av böcker under sina tre år på högstadiet. Dessa böcker diskuteras och analyseras. Man försöker få eleverna att uttrycka åsikter och att kritiskt granska. Svenskämnet är enligt lärarna ett gigantsikt ämne med en gigantisk innehållsförteckning. Svenskan är för de flesta eleverna deras modersmål och det finns många sidor av språket att utveckla.

Sättet man undervisar på i engelska respektive övriga främmande språk är ganska lika varandra. ”Jag vill tro att min undervisning i engelska är väldigt traditionell. Den består av engelsk grammatik, läsning av engelsk litteratur och uttalsträning genom att lyssna på band. Klart man skulle vilja att eleverna fick träna på att tala engelska mer men tiden räcker helt enkelt inte till” (lärare, centrala Göteborg).

Man använder sig av den modell för språkinläring som Graddol kallar för EFL (English as a foreign language). Härmed skulle man kunna dra slutsatsen att lärarna ser på engelska som ett främmande språk i skolan. Med denna undervisning som grund menar Graddol att det är mycket få elever som kommer att nå någon hög nivå i språket (Graddol 2006:82). ”Jag är inte negativ till engelskans påverkan på svenskan. Det är en naturlig utveckling. Vi som lärare måste följa den utvecklingen” (engelsklärare, västra Göteborg). Lärarna säger att de är medvetna om att engelskans roll i samhället förändrats, men deras undervisning ser fortfarande likadan ut.

Lärarna i övriga främmande språk undervisar sina elever på samma sätt som engelsklärarna. Givetvis finns det ett större utrymme och möjlighet för diskussioner på engelska än på övriga språklektioner, eftersom elevernas kunskap i engelska är större. Eleverna anser dock att man talar för lite engelska på lektionerna, och engelsklärarna säger sig vara medvetna om detta. De önskar att man haft mer tid för att tala engelska med eleverna.

Enligt lärarna vid respektive skola har antalet elever som läser B- och C-språk minskat. De elever som inte längre läser dessa språk, läser istället en fördjupning i engelska. Alla lärarna påpekade dock att denna minskning är betydligt större på gymnasiet eftersom eleverna där gör ett så kallat taktikval. Istället för språk väljer de ämnen där de lättare kan få bättre betyg. Lärarna menar också att de hoppas på införandet av meritpoäng. Dessa meritpoäng skulle näst intill rädda de främmande språken på gymnasiet menar man.

5.3 Elevernas språkval

Vilka språk som eleverna väljer att läsa har också skiftat under senare år. Lärarna på skolan i västra Göteborg sa att spanskan hade ett rejält uppsving som främmande språk för några år sedan och att franskan därför tappat lite. Tyskan är idag näst intill obefintlig. De trodde att den procentuella fördelningen på skolan var: spanska (60 %), franska (30 %) och tyska (10 %).

I skolan i centrala Göteborg är fördelningen något annorlunda. Spanskan ligger även här i topp men tyskan och franskan är ganska jämna. Franskan har antagligen ett litet övertag trodde man. Hur eleverna tänker när de väljer språk kunde lärarna inte riktigt svara på. De trodde att spanskans uppsving berodde på att många elever reser till spanstalande länder men också på att spanskan är ett så stort språk. Förutom att spanska talas i Spanien och Sydamerika så talar stora delar av USA:s befolkning spanska. Spanskan är med andra ord ett världsspråk. Det är helt enkelt inne att läsa spanska, menar man. Lärarna tror inte att eleverna planerar sina språkval efter framtida studier eller arbetsmöjligheter. ”Eleverna är mycket medvetna om hur viktigt det är att kunna engelska men de tänker mest på att semestra runt om i världen. Jag tror inte att de tänker på framtida studier eller arbete” (engelsklärare, västra Göteborg).

6. Undervisning i engelska som främmande språk respektive engelska som andraspråk

I detta kapitel kommer jag att redogöra för skillnaderna i undervisning i engelska som främmande språk respektive i engelska som andraspråk. Jag kommer att redogöra för vad som skiljer dessa två undervisningsmodeller åt och vad den aktuella undervisningen får för konsekvenser för eleven.

6.1 Skillnader mellan EFL-modellen och ESL-modellen

Som jag tidigare påpekat finns det enligt Graddol olika modeller för hur engelska undervisas i och hur engelska studeras. De två modeller som länge har dominerat undervisningen är EFL-modellen (English as a foreign language) och ESL-modellen (English as a second language). Inom EFL-modellen som länge har dominerat studerar eleverna engelskspråkiga kulturer och samhällen för att förstå samhället där engelska talas som modersmål. När man läser engelska som främmande språk betraktar man därför språket utifrån. ”The learner is constructed as a linguistic tourist-allowed to visit, but without rights of residence and required always to respect the superior authority of native speakers” (Graddol 2006:84). Eleverna är ofta i 11-12 års ålder eller ännu äldre när de börjar studera engelska. Engelskan fungerar här som ett eget schemalagt ämne jämförbart med samhällskunskap eller historia i skolan. Grunderna och målen med undervisningen består av grammatik, litteratur och uttalsträning. De elever som läser engelska som ett främmande språk har svårt att nå en professionell nivå i språket.

Inom ESL-modellen är engelskan redan en stor del av det samhälle som erbjuder undervisningen. Barnen som börjar skolan har oftast med sig en del engelska till första klass, och därför blir skolans huvudsakliga uppgift att utöka denna kunskap. Eleverna växlar lätt mellan engelska och sitt modersmål. Översättning och tolkning av det engelska språket ligger till grund för undervisningen. Inom ESL-modellen ligger all fokus på att bli ett med språket. Engelskan betraktas inte som ett avgränsat ämne utan skall integreras med elevernas liv, delaktighet i samhället, arbetsliv, privat m.m. Man härleder ofta denna modell till invandrare i engelskspråkiga länder (Graddol 2006:82-85).

7. Slutsatser och diskussion

Jag kan dra fem slutsatser av min undersökning. För det första är det tydligt att man i skolan i västra Göteborg anser att engelska är det viktigaste språket i skolan medan man i centrala Göteborg anser att svenskan är det viktigaste språket. Klassen från centrala Göteborg består till stor del av invandrare vilket jag tror är en stor bidragande orsak till denna skillnad. Man har redan ett modersmål och för många av dessa elever är svenskan ett andraspråk. Det kan också vara så att svenska numera är deras modersmål och att deras föräldrars språk är deras andraspråk. För dessa elever är det väldigt viktigt att kunna tala och skriva svenska ordentligt. Deras föräldrar talar antagligen om vikten av att kunna svenska på samma sätt som föräldrarna till elever från västra Göteborg, talar om vikten av att kunna engelska. Att invandrare ser på svenskan som det viktigaste språket i skolan är därför inte konstigt.

För det andra visar det sig också hur medvetna eleverna från västra Göteborg är om de ökande arbetsmöjligheter som flerspråkighet innebär. Med flerspråkighet menar jag att man kan ta sig fram hjälpligt både muntligt och skriftligt i flera språk. Utifrån intervjuerna förstår man att föräldrarna är mycket angelägna om att deras barn skall läsa "rätt" saker, däribland språk, för att kunna gå en bra framtid till mötes. Föräldrarna lägger ut stora pengar på språkresor och dylikt för att förbättra sina barns språkkunskaper. Det visade sig också under intervjuerna att det i samtliga fall var föräldrarna som bestämt att barnen skulle gå i profilklassen. Föräldrarna till eleverna från västra Göteborg är i allra högsta grad aktiva i barnens val av skola och utbildning. Eleverna visar även ett stort intresse för att välja gymnasium som profilerar sig mot Asien. Detta för att Asien förväntas göra en ordentlig frammarsch på världsmarknaden. Dessa elever (eller deras föräldrar) är med andra ord mycket medvetna om de val de gör inför och på gymnasiet. Det finns också ett stort intresse för att studera utomlands i framtiden hos dessa elever, men märkligt nog nämner ingen ett engelsktalande

land som vördland för sin vistelse, utan man väljer att studera i Kina och södra Europa. Denna iakttagelse stämmer överens med Graddols undersökning om att färre och färre elever väljer att studera i engelskspråkiga länder (Graddol 2006:72). Anledningen till att dessa elever inte väljer ett engelsktalande land är att man helt enkelt anser sig kunna engelska. Många universitet som inte ligger i engelsktalande länder erbjuder idag alla kurser på engelska vilket gör att man då även kan studera vördlandets språk, tex. kinesiska eller spanska. Detta sätt att studera engelska på stämmer väl överens med Graddols bild av den nya globala engelskan. Eleverna kommer att studera på engelska i icke engelskspråkiga länder. Kontakten med människor som har engelska som modersmål minskar vilket gör att också kvaliteten på engelskan försämras. Att lära sig engelska enligt den modell som Graddol hänvisar till som ELF (English as a lingua franca) blir allt vanligare (Graddol 2006:87). Elevernas mål med sina engelska studier är inte att kunna tala engelska perfekt utan endast att kunna kommunicera med människor från andra delar av världen.

För det tredje tycks det vara så att elevers och lärares sätt att se på engelskan i skolan skiljer sig åt. Eleverna ser engelskan som ett andraspråk medan lärarna ser det som ett främmande språk. Lärarna undervisar enligt EFL-modellen (English as a foreign language), medan eleverna tar in kunskapen enligt ESL-modellen (English as a second language) (Graddol 2006:84). Jag tror att det måste vara så att definitionen av ESL-modellen börjar förändras, för det är helt enkelt en definitionsfråga hur man väljer att se på denna modell. I dagens svenska samhälle ser man engelska var man än vänder sig. TV, radio och Internet är alla exempel på kanaler som dagligen når eleverna. Elevernas engelska uttal eller grammatik kanske inte är perfekt, men frågan är om det krävs i framtiden. Dessa elevers engelska är den nya globala engelskan, dvs. den engelska som enligt Graddol hotar den gamla engelskans framtid. Majoriteten av eleverna anser sig vara ett med det engelska språket, de växlar lätt mellan svenska och engelska och är inte rädda för att gå in i diskussioner på engelska.

Idag börjar elever i svenska skolan även att lära sig engelska från första klass. Eleverna är alltså inte längre i 12-årsåldern när de först kommer i kontakt med engelska i skolan utan redan vid sju års ålder knyts de första kontakterna med språket. Redan här ser vi att skolan har börjat omdefiniera engelskans värde i skolan och samhället. Man börjar lämna idén om engelska som ett främmande språk. Även om utvecklingen går relativt sakta kommer engelskan i framtiden troligen att betraktas som ett andraspråk i Sverige.

En annan stor skillnad är att lärarna inte förstår hur pass medvetna eleverna är om vikten av att läsa språk. Lärarna tror att eleverna endast läser språk för att kunna semestra på olika orter runt om i världen. Eleverna däremot visar stor medvetenhet om hur kunskap i språk kan förbättra deras framtida arbetsutsikter. Här fanns dock en skillnad mellan de båda skolorna, och det blev tydligt att språkkunskaper fortfarande på många sätt är en klassfråga. De elever som kommer från välbärgade akademiska hem är mycket mer angelägna om att kunna språk än övriga elever.

För det fjärde är det tydligt att man på skolan i västra Göteborg har ett mycket större intresse för att läsa B- och C-språk. Inte ens hälften av eleverna från centrala Göteborg läser idag ett B-språk, och ett C-språksval är näst intill obefintligt. Den främsta anledningen till att eleverna väljer att inte läsa främmande språk verkar vara att de taktikväljer ämnen för att få bättre betyg. Detta gör att elever som egentligen vill läsa språk inte gör det för att det är svårare att få bra betyg. Både elever och lärare var dock mycket nöjda med de nya meritpoängerna som skall införas på gymnasiet.

För det femte framgår det att det inte finns någon tradition bland språklärarna att tala om språkpolitik med eleverna. Det finns heller inte något inslag av detta ämne i lärarutbildningen. Språkpolitik förknippades av lärarna endast med språkplanering som bedrivs med politiska medel vilket visade sig genom att man nämnde Norge och Danmark som exempel på länder som för en språkpolitik. De yngre lärarna sa dock att man talar om vikten av att kunna engelska men att

eleverna redan är så pass medvetna om detta. Ingen lärare talade om statusplanering eller hur man betraktar språks olika värde. Språkpolitik förknippades också med slang vilket lärarna hade märkt ett stort intresse för bland eleverna. Ingen lärare undervisar dock i detta ämne.

Utifrån mina intervjuer med både elever och lärare kan man hävda att svenska språkets framtid i skolan inte ser så mörk ut som många tror. Det finns idag ett stort intresse av att studera på engelska hos svenska elever men det finns också ett missnöje med svenskundervisningen. Under mina intervjuer visade det sig att eleverna hade många åsikter om svenskundervisningen. De ansåg att de inte lärde sig någonting men sa samtidigt att det är oerhört viktigt att kunna och studera svenska. Jag tror att både svenskundervisningen och engelskundervisningen i skolan står inför nya utmaningar i framtiden. Man måste definiera hur man ser på engelskundervisningen och vilken modell man vid undervisningen av engelska skall utgå ifrån. Frågan som man måste ställa sig är om engelskan fortfarande är ett främmande språk i Sverige eller om det har blivit ett andraspråk. Genom att lyssna på elevernas intressen och tydligt klargöra målen med undervisningen i det svenska språket kan svenskans framtid inom skolan komma att se ännu ljusare ut.

8. Litteraturförteckning

Andersson, Lars-Gunnar 2005. Svenskan globalt. *I svenskans beskrivning 27* : 5-26

Graddol, David 2006. *English Next*. England: The English Company (UK) Ltd.

Hyltenstam, Kenneth & Kerstin Wassén 1984. *Svenska som andraspråk- en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Nordiska Ministerrådet 2002. *Engelska språket som hot och tillgång i Norden*. Köpenhamn.

Teleman, Ulf 2000. Språkpolitikens väsen och vanskligheter. *Språkpolitik*. (Rapport från ASLA:s höstsymposium Göteborg, 9-10 november 2000). S.231-244.

Teleman, Ulf 2003. *Tradis och funkis. Svensk språkvård och språkpolitik efter 1800*. Köpenhamn: P.A. Norstedt & Söner AB.

Bästa språket- en samlad svensk språkpolitik.

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/07/61/d32f6265.pdf>. Hämtad 2007-04-08.

Handlingsprogram för svenska språket. *Mål i mun*.

<http://www.regeringen.se/content/1/c4/14/43/4f14786f.pdf>. Hämtad 2007-04-08.

Utbildningsdepartementet. *Vägar till högskolan för kunskap och kvalitet*.

<http://www.regeringen.se/sb/d/8647/a/79700>. Hämtad 2007-05-06.

Skolverket.

<http://www.skolverket.se>. Hämtad 2007-05-08.

Bilaga 1. Intervju med lärare och elever angående språkpolitik

Frågor till eleverna:

- Vilket program och skola har du sökt till inför gymnasiet?
- Vet du redan nu vad du vill jobba med i framtiden?
- Vilket språk har du valt att läsa som B- och/alt. C- språk på gymnasiet?
- Varför just dessa/ detta språk?
- Är det bra att läsa språk?
- Om du inte skall läsa språk vad skall du då läsa istället och varför?
- Hur tänkte du när du valde skola, program och språk?
- Är det viktigt att läsa svenska i skolan? Varför?
- Är det viktigt att läsa engelska i skolan? Varför?
- Är det lika viktigt att läsa svenska på gymnasiet som på högstadiet?
- Är det lika viktigt att läsa engelska på gymnasiet som på högstadiet?
- Saknar du något i svenskundervisningen som den ser ut idag?
- Lär man sig något på svensklektionerna?
- Är svensklektionerna lika viktiga som övriga språklektioner?

Frågor till lärarna:

- Talar ni om språkpolitik med eleverna?
- Språkpolitik i Sverige och i världen?
- Berör ni relationen mellan språk, makt, världen och skolan?
- Behandlar era läromedel språkpolitik?
- Talar elever om språkpolitik?
- Har ni märkt av någon förändring i valet av språk hos eleverna?